

## A „misztérium” fogalma Ferenc pápa tanításában

KOVÁCS SZILVIA

### Abstract

The study examines the concept of “mystery” in Pope Francis’s teaching, with particular attention to its liturgical, theological, and existential dimensions. Its starting point is the ecclesiology of the Second Vatican Council, which understands the Church and the liturgy as sacramental manifestations of the Paschal mystery. In the teachings of Pope Francis, mystery appears as the experience of God’s self-giving love, revealing the deep connections between the human person, the Church, the world, and the history of salvation. In the apostolic letter *Desiderio Desideravi*, the Pope presents the liturgy as the place of entry into the Paschal mystery. The main conclusion of the study is that Pope Francis’s understanding of mystery is not theoretical, but existential experience: the silent wonder of faith from which the life-shaping liturgy of the Church flows.

**Keywords:** *Pope Francis, mystery, liturgy, Eucharist, Desiderio Desideravi.*

### Absztrakt

A tanulmány Ferenc pápa tanításában vizsgálja a „misztérium” fogalmát, különös tekintettel annak liturgikus, teológiai és egzisztenciális dimenzióira. Kiindulópontja a II. Vatikáni Zsinat egyházképe, mely az egyházat és a liturgiát a húsvéti misztérium szakramentális megjelenéseként értelmezi. Ferenc pápa tanításában a misztérium Isten önjáándékozó szeretetének tapasztalataként jelenik meg, amely az ember, az egyház, a világ és az üdvösségtörténet összefüggéseit tárja fel. A *Desiderio desideravi* apostoli levélben<sup>1</sup> a pápa a liturgiát

---

KOVÁCS SZILVIA a Vallás, Kultúra, Társadalom Doktori Iskola doktorandusz hallgatója, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár; kovacs.szilvia.pdv@gmail.com

<sup>1</sup> FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi kezdetű apostoli levele a püspököknek, papoknak, diakónusoknak, a megszentelt személyeknek és a világi hívőknek Isten népének liturgikus képzéséről. Melléklet: Ferenc pápa Traditiones custodes kezdetű motu proprioja és annak kísérőlevele,*

mint a húsvéti misztériumba való belépés helyét mutatja be. A tanulmány fő megállapítása, hogy Ferenc pápa misztériumfelfogása nem elméleti, hanem egzisztenciális tapasztalat: a hit csendes elámulása, amelyből az egyház életformáló liturgiája fakad.

**Kulcsfogalmak:** *Ferenc pápa, misztérium, liturgia, eucharisztia, Desiderio desideravi.*

## I. BEVEZETÉS

A létünket átölelő „végső és kimondhatatlan misztérium, melyből eredünk, s mely felé tartunk” (NA 1),<sup>2</sup> ott áll minden vallás keresésének középpontjában. Rudolf Otto a numinózus kifejezéssel írja le, és „mysterium tremendumként” mutatja be, olyan csodálkozásra (és félelemre) indító valóságként, amely minden vallás célja és eredete: ez az „egészen mással” való találkozás élménye.<sup>3</sup> Mircea Eliade szintén a szentet és annak megnyilvánulási formáit állítja vallás-fenomenológiai kutatásának középpontjába, és megállapítja, hogy „a vallásos ember mindig arra törekszik, hogy szent univerzumban éljen”, vagyis a misztérium valóságában, amely a profán világ elemein keresztül nyilvánul meg az ember számára.<sup>4</sup>

A keresztény hit számára is alapvető fogalom a misztérium, amely gyakran visszaköszön a katekézisben, a liturgia szövegeiben és a teológiai írásokban. Meghatározása nem pusztán elméleti kérdés, hanem a keresztény ünneplés és életmód formájára is hatást gyakorol, azok alapját képezi. Éppen ezért fontos

---

Pápai Megnyilatkozások 60., Szent István Társulat, Budapest, 2023.

<sup>2</sup> A tanulmányban szereplő egyházi dokumentumok rövidítései: AL – *Amoris laetitia*; DD – *Desiderio desideravi*; DN – *Dilexit nos*; EG – *Evangelii gaudium*; GE – *Gaudete et exsultate*; GS – *Gaudium et spes*; KEK – *A Katolikus Egyház Katekizmusa*; LG – *Lumen gentium*; LS – *Laudato si*; NA – *Nostra aetate*; QA – *Querida Amazonia*; SC – *Sacrosanctum concilium*. A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai megtalálhatók in DIÓS ISTVÁN (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Kézíkönyvek 2., Szent István Társulat, Budapest, 2000; továbbá a Magyar Katolikus Egyház Dokumentumtárában [online] <https://katolikus.hu/dokumentumtar> [2025. 12. 02.]

<sup>3</sup> RUDOLF OTTO: *A szent. Az isteni eszméjében rejlő irracionális és viszonya a racionálishoz*, Osiris, Budapest, 1997, 34–35.

<sup>4</sup> MIRCEA ELIADE: *A szent és a profán. A vallási lényegről*, Európa, Budapest, 1996, 4.

újra meg újra figyelmünk középpontjába állítani és a mai kor kihívásainak megfelelő definíciót adni hozzá.

Ez a tanulmány szeretne szerényen hozzájárulni Ferenc pápa tanításának feldolgozásához azáltal, hogy az egyházfő misztériumról alkotott felfogását vizsgálja. Ferenc pápa nem adott ugyan szisztematikus, részletes tanítást a misztériumról, de írásait és beszédeit vizsgálva határozott kép rajzolódik ki előttünk. Ez az írás szeretné ezt a képet megragadni, bemutatni. Ehhez Ferenc pápa legfontosabb írott műveit, valamint elhangzott beszédeit és elmélkedéseit tekinti át, és igyekszik meghatározni az egyházfő misztériumfogalmát és azt, hogy ez a fogalom miként hat a keresztény élet gyakorlatára, középpontba állítva a liturgiát mint a misztériummal való találkozás kiemelt helyét. Reményeink szerint a szövegek áttekintése közelebb vezet minket a misztérium megértésének és megélésének Ferenc pápa által megálmodott mélységéhez, ami a posztmodern ember számára is jobban érthetővé teszi a teológiának ezt a kulcsfogalmát.

## 2. BELÉPÉS A HÚSVÉTI MISZTÉRIUMBA AZ EGYHÁZ MISZTÉRIUMÁN KERESZTÜL

Mielőtt Ferenc pápa gondolatait vizsgálnánk, fontos a misztérium fogalmának rövid meghatározása az egyházi tanítás, valamint a jelenkori teológiai kutatók fényében.

A II. Vatikáni Zsinat megújult egyházképének egyik kulcsfogalma az egyház misztériumként való meghatározása (lásd LG 1–8)<sup>5</sup>. Az egyház maga is misztérium (vö. Ef 5,21–33), és a liturgiában folytatja az üdvözítés művét (SC 6). Henri de Lubac klasszikus kijelentése – „Az Egyház hozza létre az Eucharisziát, az Eucharisztia az Egyházat”<sup>6</sup> – ma is meghatározó az egyházzal való gondolkodásban, mert „az Egyház a misztérium ünneplésében válik önmagává”<sup>7</sup>. Pünkösöd után az üdvösség ökonómiája liturgiává lett. Krisztus húsvéti misztériumából „ered minden szentség és szentelmény ereje” (SC 61),

---

<sup>5</sup> DELFO CORTINA CANCERAN: A critical reading of *Lumen Gentium*, *Asian Horizons* 9 (2015/3) 467–483, 468.

<sup>6</sup> „L’Église fait l’eucharistie, l’eucharistie fait l’Église.” HENRI DE LUBAC: *Méditation sur l’Église*, Aubier, Paris, 1953, 84.

<sup>7</sup> HEINRICH BLOCK: L’eucharistie fait-elle toujours l’église?, *La Maison-Dieu* 223 (2000/3) 73–92, 79.

amely az egyház által „minden ember számára hozzáférhető” (KEK<sup>8</sup> 519).<sup>9</sup> Az egyház és az Eucharisztia misztériuma szorosan összefüggnek: egyik sem érthető a másik nélkül.

Az egyházban Krisztus országa rejtetten (misztériumként) van jelen: a Szentlélek és az Eucharisztia révén folyamatosan növekszik (LG 3–4; SC 6).<sup>10</sup> Az Eucharisztia megjeleníti az Egyház szentháromságos misztériumát, valamint kifejezi a Szentháromság és az emberiség közötti szövetség titkát.<sup>11</sup> A hagyomány szerint az Eucharisztia misztériuma a megtestesülés kiterjesztése: a testté lett Ige továbbra is jelen van az eucharisztikus színek alatt.<sup>12</sup> Ezért méltán nevezzük az Eucharisziát a hit misztériumának (*mysterium fidei*), vagy egyszerűen az Eucharisztia misztériumáról is beszélhetünk, amely csak hittel fogadható be.<sup>13</sup> Tartalma – Krisztus valóságos jelenléte, áldozata, eszkatológikus dimenziója és az egység misztériuma – túlmutat az emberi értelem határain, ezért csak „dadoghatunk” arról, amit ez a fenséges misztérium takar.<sup>14</sup> Benne Istennek bemutatott alázatos hódolatunk folyamatos térben és időben egyaránt.<sup>15</sup>

A *Sacrosanctum concilium* szerint a liturgia nem pusztán külső keret, hanem az üdvösség misztériumának szakramentális jele, amely valódi részvételt

<sup>8</sup> *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, Szent István Kézikönyvek 6., Szent István Társulat, Budapest, 2002. [online] <https://katolikus.hu/cikk/a-katolikus-egyhaz-katekizmusa> [2025. 12. 02.]

<sup>9</sup> FELIX MARÍA AROCENA: Jean Corbon: La liturgie de source. Una clave hermenéutica para el catecismo de la Iglesia católica, *Scripta Theologica* 35 (2003/2) 527–546, 535.

<sup>10</sup> A Szentlélek és a szentmise kapcsolatáról: MOSOLYGÓ PÉTER: Az epiklézis első lelőhelyei, *Studia Wesprimiensia* 12 (2010/1–2) 59–68.

<sup>11</sup> MARC OUELLET: Trinität und Eucharistie – Mysterium des Bundes, *Communio* 29 (2000/2) 120–138, 129.

<sup>12</sup> BERNARD FRAIGNEAU-JULIEN: Le mystère de l'Eucharistie et l'incorporation au Christ selon M. J. Scheeben, *Revue des Sciences Religieuses* 31 (1957/3) 249–274, 252. Lásd még: KRUPPA TAMÁS: A megtestesülés misztériuma, *Vigilia* 71 (2006/12) 882–889.

<sup>13</sup> VI. Pál enciklikája az Eucharisziáról a *Mysterium fidei* szavakkal kezdődik (1965), míg a Rítuskongregáció 1967-ben kiadott rendelkezése az *Eucharisticum Mysterium* címet viseli.

<sup>14</sup> Alexandriai Cirillnél az egység misztériuma központi fogalom, amely vonatkozik a Szentháromság belső egységére, az Ige megtestesülésére és az emberek egységére Istennel és egymással. Mindezt pedig az Eucharisziához köti az alexandriai teológus. Vö. MARIE-ODILE BOULNOIS: L'eucharistie, mystère d'union chez Cyrille d'Alexandrie: les modèles d'union trinitaire et christologique, *Revue des Sciences Religieuses* 74 (2000/2) 147–172, 147 és 171.

<sup>15</sup> Vö. MONIQUE BRULIN: Célébration et adoration eucharistiques. Étude de leurs rapports, *La Maison-Dieu* 225 (2001/1) 189–206, 191.

tesz lehetővé, mert középpontjában Krisztus húsvéti misztériuma áll.<sup>16</sup> A liturgia az isteni és az emberi cselekvés titokzatos egysége, ahol Krisztus, a fő testével, az egyházzal együtt mutatja be az áldozatot az Atyának (SC 7).<sup>17</sup>

Már a II. Vatikáni Zsinatot megelőzően, azután pedig még inkább újra központi jelentőségre tett szert a misztérium fogalma mind a liturgikus, mind a szisztematikus teológiai gondolkodásban.<sup>18</sup> A patrisztikus hagyományokhoz visszatérve a misztériumot nem egyszerűen szentségi cselekményként, hanem az üdvösségtörténet jelenvalóvá váló eseményeként definiálták, és a jogi-dogmatikus felfogást egyre inkább felváltotta az ünneplés és az egzisztenciális részvétel hangsúlyozása: „a misztériumot elsősorban nem megérteni, hanem ünnepleni kell”. Ez a gondolat visszaköszön Ferenc pápa tanításában is, amennyiben az egzisztenciális bevonódás elsőbbségét hangsúlyozza, és a megértés elé helyezi a megélést (vö. DD 38).

Karl Rahner misztériummegközelítése szintén komolyan befolyásolta Ferenc pápa egyházképét. A német teológus egyházképe a hívők misztikus közösségéről<sup>19</sup> és az egyház határainak kiterjesztéséről vallott nézetei összecsengenek Ferenc pápa „mindenki meghívott a Bárány menyegzőjére” (DD 5) gondolatával. Romano Guardini teológiája még inkább meghatározó Ferenc pápa számára, ahogy ez a *Desiderio desideravi*<sup>20</sup> apostoli levélben egyértelműen látszik, hiszen a Szentatya többször is hivatkozik a liturgikus reform nagy teológusára, de gondolkodásmódja egyébként is felfedezhető a Szentatya levelében. Guardini mindenekelőtt Istent nevezi az „elsődleges valóságnak és a végső misztériumnak”,<sup>21</sup> a liturgiával kapcsolatban pedig leszögezi, hogy a liturgia

---

<sup>16</sup> BÉKÉS GELLÉRT: A krisztusi misztérium liturgikus ünneplése, *Vigilia* 59 (1994/1) 27–32. Vö. CSANÁD BÉLA: Misztérium és liturgia, *Vigilia* 40 (1975/11) 734–740; JOHANNES NEBEL: Liturgikus paradigmaváltás az actio-tól a celebratio-ig, *Praeconia* 8 (2013/2) 42–59.

<sup>17</sup> MIKLÓSHÁZY ATTILA: A keresztény liturgia története, *Praeconia* 17 (2022/28) 83–90, 86.

<sup>18</sup> A II. Vatikáni Zsinat tanítását mélyítik tovább többek között II. János Pál (*Ecclesia de Eucharistia*) és XVI. Benedek pápa (*Sacramentum caritatis*) enciklikái.

<sup>19</sup> KARL RAHNER: The Concept of Mystery in Catholic Theology, *Theological Investigations* 4., Helicon, Baltimore, 1966, 36–73., Rahner ekkleziológiájáról lásd JEAN NEDELEA: An overview of Karl Rahner’s Ecclesiology, *International Journal of Orthodox Theology* 8 (2017/3) 142–179.

<sup>20</sup> FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi kezdetű apostoli levele a püspököknek, papoknak, diakónusoknak, a megszentelt személyeknek és a világi hívőknek Isten népének liturgikus képzéséről*, Pápai Megnyilatkozások 60., Szent István Társulat, Budapest, 2023.

<sup>21</sup> ROMANO GUARDINI: *Welt und Person. Versuche zur christlichen Lehre vom Menschen*, Matthias Grünewald, Mainz, 1988, 109.

nem egyszerű rítussorozat, hanem a misztérium látható, valóságos megjelenése, középpontjában Krisztus életével, amelynek eseményei egészen átjárják az ünneplést. Guardini számára tehát a keresztyén misztérium mélyen a történelemben gyökerező, ugyanakkor ma is elérhető valóság.<sup>22</sup>

A kortárs megközelítések közül ezt a gondolatot viszi tovább Cipriano Vagaggini olasz teológus, aki Jézus Krisztus misztériumát állítja az üdvösségtörténet középpontjába: minden órá irányul és benne teljesedik be, ezért a liturgia mint „szent történelem” Krisztus misztériumának jelenvalósága a mindenkori ember számára. Victor Warnach számára a misztérium szintén Isten teremtő és üdvözítő műve, amely „történelmileg végbement az emberek felé Krisztusban, és jelenleg megvalósul az Egyházban”<sup>23</sup> (vö. DD 11). A liturgia tehát az üdvtörténet, vagyis Krisztus misztériumának egy mozzanata, Krisztus jelenléte. Victor Codina spanyol teológus viszont az Eucharisziával kapcsolatban Krisztus húsvéti jelenlétét helyezi a középpontba.<sup>24</sup> Véleménye szerint a mai világ embere szeretné átélni és átérezni az üdvösség „működését” saját életében. A misztérium fogalma így hidat képezhet a kortárs ember spiritualitás utáni vágya és a keresztyén hagyomány között, valamint elmélyítheti az ökumenikus és a vallásközi párbeszédet is. Erre példaként szolgálhat a katolikus-evangélikus párbeszédben az Eucharisztia mint misztérium tárgyalása, ami a két felekezet tanításának közeledését hozza magával: mivel az Eucharisztia „megfoghatatlan misztérium”, emiatt természetes, hogy különböző korok és hagyományok „hol a misztérium egyik, hol a másik aspektusát hangsúlyozzák, anélkül, hogy ezzel szükségszerűen tagadnák a misztérium bármely alkotóelemét”.<sup>25</sup> A Szent Liturgia ortodox megközelítése pedig hitünk és liturgiánk misztériumjellegének

---

<sup>22</sup> ROMANO GUARDINI: *Liturgy and Liturgical Formation*, Liturgy Training Publications, Chicago, 2022, 87–88, 94. (ford. Jan Bentz)

<sup>23</sup> STANISŁAW DYK: Znaczenie terminu „misterium” w refleksji teologiczno-liturgicznej, *Roczniki liturgiczne* 56 (2009/1) 69–85, 81.

<sup>24</sup> VICTOR CODINA: Eucaristía y Reino de Dios, *Theologica Xaveriana* 157 (2006) 45–57, 49. Ezzel szemben Quintero González kolumbiai teológus szerint a mai gondolkodás középpontjában inkább a közösség, igazság, szolidaritás, osztozkodás van: Krisztus önátadása az utolsó vacsorán prófétai tett volt, és meghívás az osztozkodásra (vö. felszabadításteológia). TEÓDULO QUINTERO GONZÁLEZ: Eucaristía, jubileo y comunión. „El misterio en su plenitud ilumina lo que precede.” *Theologica Xaveriana* (2000/133) 99–106, 100.

<sup>25</sup> CIPRIANO VAGAGGINI: Observations on the Catholic-Lutheran Joint Commission’s Document on the Eucharist, *Information Service* 39 (1979/1–2) 36–40.

mélyebb megértéséhez vezethet, és az egység útján fontos lépést jelenthet egymás teológiájának megismerése.<sup>26</sup>

Azonban „hosszú még az út” a misztérium nagyságához felérő megértéshez és ünnepléshez, mert liturgiánkat még mindig túl sok „középszerűség, banalitás és minimalizmus” jellemzi, ami nem teszi lehetővé, hogy megragadjuk a liturgia kozmikus, misztériumjellegét.<sup>27</sup> Ezért az eucharisztikus ünneplés misztériumának újrafelfedezése ma is sürgető feladatként áll előttünk.

### 3. A „MISZTÉRIUM” FERENC PÁPA ÍRÁSAIBAN ÉS BESZÉDEIBEN

Miután röviden felvázoltuk az egyház tanítását és a kortárs teológiai megközelítéseket a misztériumról és különösen annak liturgikus megjelenéséről, a tanulmány további részében Ferenc pápa munkásságára irányítjuk figyelmünket, áttekintjük tanításait és elmékedéseit, beleértve a főbb írott műveit (enciklikák, apostoli buzdítások, apostoli levelek), valamint elhangzott beszédeit (katekézisek, elmékedések, prédikációk és előadások). Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy a jezsuita Szentatya számára mit jelent a misztérium fogalma, és abból milyen, a keresztény életmódra vonatkozó következmények fakadnak. Vizsgálatunk középpontjában a liturgia áll, hiszen a liturgia maga „hitünk misztériumának”, a húsvéti eseménynek a megünneplése, ezért a *Desiderio desideravi* apostoli levéllel kiemelten is foglalkozunk.

Ferenc pápa tanítására reflektálva látni fogjuk, hogy számára a misztérium a keresztény élet elengedhetetlen része, meglátása szerint nem lehetséges „misztériummentes” kereszténységről beszélni. A Szentatya figyelmeztet, hogy bár egyes irányzatok – például a gnoszticizmus – megpróbálják megszelídíteni a misztériumot (GE 40), nem szabad elfelednünk: Isten a meglepetések Istené, aki mindig meghalad bennünket, és nincs mindenre válaszuk (GE 41, KEK 206). A pápa beszédeiben és írásaiban kibontakozó misztériumfogalom egységet alkot a *Desiderio desideravi* apostoli levéllel. Utóbbiban visszaköszön-

---

<sup>26</sup> Az ortodox megközelítéshez lásd JOHN D. ZIZIOULAS: *The One and the Many: Studies on God, Man, the Church, and the World Today*, Sebastian Press, Los Angeles, 2010, 49–60. A liturgia misztériumjellegének elmélyítését szolgálhatja az ortodox ikonok szemlélése, hiszen azok „megjelenítik és kibontják Krisztus húsvéti misztériumának üdvözítő valóságát”. PETER J. HENNEVELD: *Visualizing the Paschal Mystery. The Feast of Orthodoxy as a Locus of a Liturgical Theology of Icons, Dissertation*, Washington, 2019, 214.

<sup>27</sup> Vö. JEAN-LUIS BRUGUÉS: L’eucharistie et l’urgence du mystère, *Nouvelle Revue Théologique* 130 (2008/1) 3–25.

nek a Szentatya főbb gondolatai, sőt erőteljesebb formát kapnak a misztérium kihangsúlyozása és annak a liturgiával való következetes összekapcsolása által.

Ferenc pápa a misztérium kifejezést többnyire egyes számban, valamihez vagy valakihez kapcsolva használja (pl. „Krisztus misztériuma”), és megállapításait három fő témakörbe sorolhatjuk: a misztérium szerepe a kapcsolatokban, az üdvtörténetben és a liturgiában.

### 3.1. Kapcsolatok és misztérium

*Isten misztérium*, akinek „identitása” éppen a „másikkal” létében rejlik – állapítja meg Ferenc pápa.<sup>28</sup> A Szentháromság „az egység és teljes szeretetközösség” misztériuma, belőle fakad minden élet (AL<sup>29</sup> 71) és „emlékeztet, hogy az isteni közösség képére vagyunk teremtvén” (EG<sup>30</sup> 178).<sup>31</sup> Isten misztériuma abban áll, hogy önmagát adja nekünk, magára veszi emberi létfeltételeinket és bűneinket, hogy kinyilatkoztassa isteni életét, végtelen kegyelmét, ingyenes megbocsátását.<sup>32</sup>

*Az ember misztérium*: Isten képére teremtett, a maga teljességében felfoghatatlan titok, amely „a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg”

---

<sup>28</sup> Ferenc pápa katekézise a keresztény reményről, 2017. 04. 19. [online] <https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-legkoparabb-kovek-kozul-hajtatja-kilegszebb-viragait> [2025. 07. 14.].

<sup>29</sup> FERENC PÁPA: *Amoris laetitia* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és a diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek a keresztény házastársaknak és a világi híveknek a családban megélt szeretetről, Pápai Megnyilatkozások 52., Szent István Társulat, Budapest, 2016.

<sup>30</sup> FERENC PÁPA: *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban, Pápai Megnyilatkozások 49., Szent István Társulat, Budapest, 2014.

<sup>31</sup> Ferenc pápa katekézise a családról, 2015. 01. 28. [online] <https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-apak-es-tarsadalom-arvan-hagyjak-gyermekeket-videoval> [2025. 07. 14.]; Ferenc pápa katekézise az egyházzal, 2014. 08. 27. [online] <https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/-keresztények-megosztottsaga-az-egyik-legsulyosabb-bunferenc-papa-katekezise> [2025. 07. 14.].

<sup>32</sup> Ferenc pápa beszéde a Római Kúria tagjai előtt, 2014. 12. 23. [online] <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-beszede-romai-kuria-tagjaihoz-karacsony-alkalmabol> [2025. 07. 15.]

(GS 22).<sup>33</sup> Az argentin egyházfő hangsúlyozza, hogy minden ember élete és helyzete misztérium, amelybe Jézus belép, és amelyet kívülről sosem ismerhetünk meg tökéletesen (EG 172). Az emberi lét személyes misztériuma és Isten kegyelmének ereje találkozik és bontakozik ki a küldetésben, amelyet Jézus bíz az őt követőre (GE 23). Máriáról beszélve Ferenc pápa megállapítja, hogy Isten Anyja názáreti életének példája mutatja meg, hogyan válik az ember élete misztériummá Krisztussal egységben (EG 287; GE 20).

*Az ima misztérium.* Ferenc pápa számára a teremtés különleges méltósággal bír, amelyet többször hangsúlyoz: Isten misztériumára irányul, „kérlel és könyörög, hogy az irgalom misztériuma beteljesedjen”,<sup>34</sup> és ebbe a szavak nélküli imába (vö. Róm 8,22) kapcsolódik bele az ember is. A Szentatya a Miatyánkról szóló katekézisében kifejti, hogy az imádság az Atya misztériumába vezet be: ahhoz, hogy imádkozásról beszélhessünk, tudatosítanunk kell, hogy Isten a mi Atyánk, és szemlélnünk kell Istent, misztériumát, szépségét és jóságát.<sup>35</sup> Sőt, maga az imádság is rendelkezik misztériummal, amennyiben a Szentháromság szeretetpárbeszédébe von bele kegyelemből, benne a keresztények elmerülnek Isten misztériumában – hangsúlyozza a pápa.<sup>36</sup> Itt csak megjegyezzük, később fejtjük ki, hogy az imához hasonlóan a liturgiának is van misztériuma, amely-

---

<sup>33</sup> *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 02. 10. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-mentegesd-tobbieket-legy-megerto-egyutterzo-gyenged-mint-jezus> [2025. 07. 15.]. Vö. *Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2016. 10. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-turelmesen-hallgassuk-meg-es-netorkoljuk-le-egymast> [2025. 07. 15.] Ebben a katekézisében a pápa „a szamariai asszony életének misztériumát” hozza példaként, amelybe „Jézus fokozatosan lépett be”.

<sup>34</sup> *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 05. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-keresztenyek-nem-allitjak-szembe-szemleloedest-es-cselekvest> [2025. 07. 15.].

<sup>35</sup> *Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 02. 20. és 2019. 02. 27. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-semmi-sem-olthatja-ki-isten-irantad-erzett-szenvedelyes-szeretetet> [2025. 07. 15.]; <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-szentsegenek-tukrozodnie-kell-tetteinkben-eletunkben> [2025. 07. 15.].

<sup>36</sup> *Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 05. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-hogy-imadkozni-tudjunk-egyugyue-kell-valnunk> [2025. 07. 15.]; vö. *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2020. 11. 25. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-az-egyhas-nem-piac-es-nem-politikai-part-hanem-lelekbol-szuletik> [2025. 07. 15.]

be belemerülve gyümölcsözően élhetjük meg Isten népének istentiszteletét a kegyelem forrásait őrző egyházban.<sup>37</sup>

*Az egyház misztérium.* Ferenc pápa a II. Vatikáni Zsinat és a kortárs teológusok nyomdokain haladva, amikor az egyházat misztériumként határozza meg, kiemeli, hogy az egyház elsősorban közösség, az „Isten felé úton lévő nép” (EG 111), Krisztus misztikus teste.<sup>38</sup> Misztériuma abban rejlik, hogy látható és láthatatlan valóság egyszerre. Emellett a Szentatya az egyház misztériumát Szent Ciprián képét felhasználva a holdhoz hasonlítja: ahogy a hold nem rendelkezik saját fénnel, hanem a Napét tükrözi vissza, úgy az egyház Isten dicsőségét teszi jelenvalóvá az ember számára.<sup>39</sup> Ferenc pápa bár nem ad új tanítást, mégis fontosnak tartja újra kiemelni, hogy az egyházból mint alapszentségből fakadnak a Jézus Krisztus által alapított szentségek, amelyek bevezetnek Isten misztériumába, különösen is a keresztség és az eucharisztia, ezért az egyház a szentségek közvetítőjeként elengedhetetlen Isten és ember kapcsolatában.<sup>40</sup> A keresztség szentsége a kapu, amely lehetővé teszi, hogy alámerüljünk Jézus misztériumába, általa Krisztus övéivé tesz minket, befogad a keresztségi misztériu-

<sup>37</sup> *Ferenc pápa beszélgetése a Pápai Liturgikus Intézet tanáraival és diákjaival* (2022. 05. 07.), in KASPER MARIUSZ KAPRON: Magisterio del Papa Francisco sobre la liturgia, *Medellín* 50 (2024/188) 77–112, 91. Lásd *Gestis verbisque: A szentségek érvényességéről* (2024. 01. 31.) in KASPER MARIUSZ KAPRON: Magisterio del Papa Francisco sobre la liturgia, i. m., 104.

<sup>38</sup> *Ferenc pápa beszéde papszentelésre*, 2024. 02. 26. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/a-papa-romai-egyhazmegye-papszenteles-elott-allo-diaikonusaihoz-lelkipasztori-et-nem-kezikonyv> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2015. 12. 16. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uram-segits-hogy-kitarjam-szivem-kapujat> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise: „A Lélek vezeti Isten népét Jézushoz”*, 2024. 10. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-az-egyseget-lelekben-egyutt-jarva-erjuk-el> [2025. 07. 15.]

<sup>39</sup> *Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 04. 10. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-ha-be-akarod-csapni-magadat-mondd-csak-hogynincs-bunod> [2025. 07. 15.] Az egyházban „fontosabb az, ami nem látszik”, mint a látható elemei – jegyzi meg a pápa –, bár szükséges az intézményi megnyilvánulása is. Vö. *Ferenc pápa katekézise az Egyházzal*, 2014. 10. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-egyhaz-mi-vagyunk-mindnyajan> [2025. 07. 15.]

<sup>40</sup> A házasság misztériumáról: *Ferenc pápa katekézise a szentségekről*, 2014. 04. 02. (házasság) [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/a-hazassag-velunk-valo-isten-szeretete-nek-ikonja-ferenc-papa-katekezise> [2025. 07. 15.] és 2014. 02. 26. (betegek kenete) [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ne-feljunk-papot-hivni-betekgekhez-videoval> [2025. 07. 15.]; AL 121; 124; 213.

mának középpontjába.<sup>41</sup> Az eucharisztia pedig az Isten szeretetét felragyogtató misztériuma, sőt maga a szeretet misztériuma: benne tapasztalhatjuk meg, hogy Jézus az életét adta értünk, önátadásának misztériuma valósággá válik az oltáron, velünk lesz a szentáldozásban.<sup>42</sup> Isten értünk egészen kicsinnyé lesz, és egy „anyagdarabon keresztül” (LS 236) akar velünk egyesülni. Az itt röviden bemutatott gondolatok végleges formát nyernek Ferenc pápa *Desiderio desideravi* apostoli levelében, amelynek éppen ezért külön pontot szentelünk.

*A világ misztérium.* A misztérium fogalmát kitágítva a *Laudato si'*<sup>43</sup> enciklikában Ferenc pápa a világot nevezi „örömteli misztériumnak” (LS 155), ami „több mint megoldandó probléma”, és amit „ujjongó dicsérrel szemlélünk” (LS 12).<sup>44</sup> Ez az ajándék hálaadásra indít (LS 227), és bevezet az ingyenesség logikájába, és meghív, hogy felelősséggel továbbadjuk az utánunk jövőknek (LS 159). Ferenc pápa hangsúlyozza, hogy a végső időkben a teremtés is részesül majd Isten örök teljességében (LS 243).

### *3.2. Az üdv történettel összefüggésben*

*A megtestesülés misztériuma* Isten kicsinységének legkézzelfoghatóbb jele – állapítja meg Ferenc pápa –, amely elámulásra indít: „milyen »csodálatos« módon

---

<sup>41</sup> *Ferenc pápa katekézise a keresztségről*, 2018. 04. 11. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-unnepeleld-meg-ujjaszuletesnapodat-is> [2025. 07. 15.] és 2018. 05. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uj-emberre-szulettunk-es-reszesedtunk-krisztus-papsagaban> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise az Egyházzól*, 2014. 10. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-egyhazi-krisztus-teste-videoval> [2025. 07. 15.]

<sup>42</sup> *Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 11. 08. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-emeljuk-fel-szivunket-ne-telefonjainkat> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise az evangelizációról*, 2023. 04. 19. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-keszen-kell-lennunk-eletunket-adni-istenert-es-testvereinkert> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa beszéde a ministránsokhoz*, 2024. 07. 30. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ministransokhoz-osszatok-meg-jezusz-masokkal> [2025. 07. 15.]

<sup>43</sup> FERENC PÁPA: *Laudato si'* kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról, Pápai Megnyilatkozások 51., Szent István Társulat, Budapest, 2015.

<sup>44</sup> Ferenc pápa szerint a világ nemcsak önmagában misztérium, hanem egyes részei is rendelkeznek misztériummal: Amazóniáról beszélve a Szentatya „szent misztériumnak” nevezi azt, amit csodálunk, elismerünk, ami felülmúl minket és arra indít, hogy szeressük és ne csak használjuk (QA 1; 5; 55).

akart Isten a világba jönni”!<sup>45</sup> Jézus Krisztusban Isten közel jön az emberhez, feltárja a Szentháromság szeretetmisztériumának kapuját és láthatóvá teszi isteni életét.<sup>46</sup> A názáreti Jézus szíven keresztül szemlélhetjük a végtelent a végesben (DN 64). A megtestesülés révén a teremtés Krisztus misztériumával „belakott” helyé válik, ahol Isten népével és népében együtt halad a történelemben.<sup>47</sup>

*Húsvét misztériumáról*, amely a *Desiderio desideravi* levélnek is a középpontját alkotja, Ferenc pápa gyakran beszélt, azt következetesen a hagyományos meghatározással írva le: az Atya üdvösségterve, mely szerint Jézusnak szenvednie kellett, és fel kellett támadnia a halottak közül, hogy megtérést és bűnbocsánatot adjon.<sup>48</sup> Ez a Szentháromság ajándéka, amelybe belépve minden kor minden embere számára megélhető a húsvét.<sup>49</sup> A szent három nap egyetlen nagy misztériumnak, az Úr halálának és feltámadásának megünnepeelt emlé-

<sup>45</sup> *Ferenc pápa katekézise a karácsonyról*, 2020. 12. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-adja-meg-nekunk-az-ur-csodalkozas-kegyelmet> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise a hitvallásról*, 2013. 10. 23. [online] <https://www.magyarkurir.hu/kitekinto/maria-hit-es-szeretet-mintakepe-az-egyhaz-szamara> [2025. 07. 15.]

<sup>46</sup> *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 03. 03. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-jezus-altal-isten-bevont-bennunket-szentharomsag-eletebe> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2015. 12. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-irgalmassag-hozzajarulhat-egy-embersegesebb-vilag-epiteséhez> [2025. 07. 15.]

<sup>47</sup> *Discurso del Santo Padre Francisco a la Asociación italiana de profesores y cultores de la liturgia*, 2022. 09. 01. [online] <https://www.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2022/september/documents/20220901-cultori-liturgia.html> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa beszéde az elvándorlók világnapján*, 2024. 09. 29. [online] <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2024-10/papa-uzenet-elvandorlok-menekultek-vilagnap-isten-vandorol-nep.html> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 03. 17. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-lelek-nelkul-nincs-orom-sem-szeretet-csak-szomorúság-es-megszokás> [2025. 07. 15.]

<sup>48</sup> Húsvét misztériumához szorosan kapcsolódik a halál misztériuma is, amit Krisztus feltámadása világosít meg: a szenvedésre és a halálra az isteni válasz Jézus szenvedése. Lásd *Ferenc pápa katekézise a keresztyén reményről*, 2017. 10. 18. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-amikor-meghalunk-jezussal-talalkozunk-aki-kezen-fog-minket> [2025. 07. 15.]; FERENC PÁPA: *Sublimitas et miseria hominis kezdetű apostoli levele Blaise Pascal születésének négyszázadik évfordulóján*, Pápai megnyilatkozások 61., Szent István Társulat, Budapest, 2023.

<sup>49</sup> *Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 12. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ne-kessunk-el-szentmiserol-inkabb-elobb-erkezzunk> [2025. 07. 15.]

kezete, üdvösségünk titkának középpontja, megtérésünk kiindulópontja és meghívás a Krisztus misztériumába való mélyebb bekapcsolódásra.<sup>50</sup> Húsvét nyolcada „egyetlen nagy nap”, amely segít belépni a misztériumba, a történelem legnagyobb újdonságába: az élet győzelmébe Krisztus áldozata révén. A húsvéti misztériumban a szenvedés és a vigasztalás egységet, egyetlen misztériumot alkot, aminek jele, hogy a passió sebei nem tűnnek el, hanem átváltoznak (transzfiguráció) a feltámadásban (DN 124; 157). Bár leginkább a szent három nap liturgiájában jelenik meg, minden szentmise a Golgotát idézi: megújítjuk, ismét megjelenítjük és átéljük a húsvéti misztériumot.<sup>51</sup> Ferenc pápa éppen ezért hangsúlyozza, hogy a szentmise nem „színelőadás”, hanem ontológiai részvétel a megváltás művében. Krisztus húsvéti áldozata „az egység misztériuma”, amelyben az egyház egyesül az ő áldozatával és közbenjárásával; Krisztus keresztségének misztériuma pedig a szenvedéseket szeretetáldozattá alakítja (AL 317).<sup>52</sup>

Ferenc pápa az *üdvösségtörténet* számos más eseményét is misztériumnak nevezi, követve a katekizmus tanítását (KEK 522–560). Az Ószövetség előképeit és próféciáit a húsvéti misztérium világítja meg, az evangéliumok célja pedig, hogy mélyebben bevezessenek Krisztus életének misztériumába, emeli ki többször is a Szentatya. Mivel „Krisztus egész élete a megváltás misztériuma” (KEK 515), ezért minden eseménye e belső titok jele (GE 20).<sup>53</sup> Ennek megismerése

---

<sup>50</sup> *Ferenc pápa katekézise a nagyböjtről*, 2014. 03. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-nagybojt-megteres-idoszaka--videoval> [2025. 07. 15.]; *Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2015. 04. 01. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-szent-harom-nap-soran-lepjunk-be-krisztus-misztariumaba> [2025. 07. 15.] *Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2016. 03. 23. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-valoban-felalldoz-ertunk-mindent> [2025. 07. 15.], és 2018. 03. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-engedjuk-hogy-jezus-husveti-misztariuma-iden-is-uj-eletet-adjon-nekunk> [2025. 07. 15.]

<sup>51</sup> *Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2021. 03. 31. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-jezusnak-koszonhetoen-senki-sincs-tobb-egyedul-halal-sotetjeben> [2025. 07. 15.]

<sup>52</sup> *Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 11. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-misen-belepunk-golgota-esemenyeibe-es-nem-szinielodasra-megyunk> [2025. 07. 15.] és 2018. 03. 07. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-megvaltas-ingyenes> [2025. 07. 15.]

<sup>53</sup> Vö. *Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2016. 09. 07. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-stilusa-nem-az-itelkezes-hanem-az-irgalom> [2025. 07. 15.] A Szentatya beszédeiben több evangéliumi eseményt is a misztérium szóval ír le, így például Jézus származását (*Ferenc pápa katekézise: Jézus Krisztus a mi reménység-*

a keresztény ember alapvető feladata, amelyért a Szentatya buzdítása szerint – Pál apostolhoz hasonlóan – érdemes mindenről lemondani (Fil 3,8–11).<sup>54</sup>

### 3.3. A misztériumba való belépés a Lélek és a csend által – a liturgia

Ferenc pápa szerint a liturgia nem pusztán emlékezés, hanem élő cselekmény, Krisztus misztériumának valós jelenléte.<sup>55</sup> Ezt magyarázva a Szentatya leszögezi, hogy a Lélek cselekvésének misztériuma által hívhatjuk Istent „Atyának” (DN 76, vö. Róm 8,15), ő köt össze minket Krisztus életének misztériumaival, vezet, hogy találkozassunk Krisztussal, és a világot a megváltó szemével szemléljük (AL 3).<sup>56</sup>

Ferenc pápa már beszédeiben is megállapítja, amit majd a *Desiderio desideravi* apostoli levélben részletesebben is kifejt: a misztérium befogadásához szükség van az elámulás, a szemlélődés, a csendbe való belehallgatás képességére, valamint alázatra és kicsinységre. A pápa kiemeli a csend kulcsszerepét: a misztérium nem hírveréssel, hanem a „csend stílusával” közelíthető meg.<sup>57</sup> A csend „a misztérium öre”, nélküle „elveszik a misztérium az életünkben”. Is-ten „homállyal” és hallgatással, a „Szentlélek felhőjével”, a csenddel veszi körül

---

günk, 2025. 01. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezi-se-szent-jozsefhez-hasonloan-valtsuk-tettek-re-az-iget> [2025. 07. 15.], Mária látogatását Erzsébetnél „a látogatás misztériumának” nevezi (*Ferenc pápa katekézise az evangelizációról*, 2023. 10. 18. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezi-se-josagunkon-keresztul-jezus-josagat-tapasztaljak-meg-az-emberek> [2025. 07. 15.]), Jézus bemutatását a templomban (*Ferenc pápa katekézise: Jézus Krisztus a mi reménységünk*, 2025. 02. 26. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezi-se-maria-pelda-ja-tanitson-meg-hinni-remelni-es-masokhoz-fordulni> [2025. 07. 15.]

<sup>54</sup> *Ferenc pápa katekézise a Galata-levelekről*, 2021. 09. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-kegyelmebol-isten-ingyenes-szeretetebol-nyertunk-megigazulast> [2025. 07. 15.]

<sup>55</sup> *Ferenc pápa beszéde: Élő liturgia az élő egyházért*, 2017. 08. 25. [online] <https://romkat.ro/2017/08/25/10099/> [2025. 07. 15.].

<sup>56</sup> *Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 04. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-keresztény-ember-szamara-az-elmelkedes-talalkozas-jezussal> [2025. 07. 15.]

<sup>57</sup> „A csend készít fel a misztériumra.” *Discurso del Santo Padre Francisco a los participantes en el curso „Vivir en plenitud la acción litúrgica”*, 2023. 01. 20. [online] <https://www.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2023/january/documents/20230120-vivere-pienezza-azione-liturgica.html> [2025. 07. 15.]

a misztériumot, és titokzatosan dolgozik a szívünkben.<sup>58</sup> Ferenc pápa meghatározásában a csend egyik formája az alázatos elámulás, amely nélkül a hit felszínes marad, és nem történik meg a misztériumba való belépés.<sup>59</sup>

Katekéziseiben a Szentatya a misztérium tárgyalásakor törekszik a rítusok és a mindennapi élet összekapcsolására, hogy oldja a liturgiával szembeni idegenségérzetet. A liturgia a szimbólumok révén segít megérteni és befogadni a misztériumot, de ehhez szükséges a személyes, konkrét döntés: engednünk kell magunkat bevonódni Krisztus misztériumaiba, hogy eucharisztikus embe-  
rekké váljunk (ez a gondolat fontos helyet foglal el a pápa liturgikus apostoli levelében is).<sup>60</sup>

Ferenc pápa támaszkodik a hagyományos megközelítésre, mely szerint a „misztérium – ünneplés – élet hármasa” alkotja az ember földi létének alapját.<sup>61</sup> Eszerint Isten Krisztusban önmagát nyilatkoztatja ki (misztérium), akivel a szentségekben kerülhetünk kapcsolatba (ünneplés), s ez átalakítja életünket, krisztusivá tesz (élet). Ebbe a gondolatsorba illeszkedik a *Desiderio desideravi* is, amely mintegy összefoglalja és letisztázza Ferenc pápa tanítását a misztériumról. A következőkben ezt a dokumentumot vizsgáljuk.

#### 4. A MISZTÉRIUM FOGALMA A *DESIDERIO DESIDERAVI* APOSTOLI LEVÉLBEN

Ferenc pápa *Desiderio desideravi* kezdetű apostoli levelének 2022-es megjelenését követően több teológiai konferenciát is szerveztek a liturgikus dokumentumról általában vagy valamelyik kulcsfogalmát középpontba állítva, emellett

---

<sup>58</sup> *Misas matutinas en la capilla de la Domus Sanctae Marthae: El misterio no busca publicidad*, 2013. 12. 20. [online] [https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco\\_20131220\\_misterio-publicidad.html](https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco_20131220_misterio-publicidad.html) [2025. 07. 15.]

<sup>59</sup> *Ferenc pápa katekézise a karácsonyról*, 2023. 12. 20. [online] [https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco\\_20131220\\_misterio-publicidad.html](https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco_20131220_misterio-publicidad.html) [2025. 07. 15.]

<sup>60</sup> *Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2018. 04. 04. A Krisztus misztériumába való bevonódás: „engedni Krisztust cselekedni tetteinkben...” [online] <https://www.magyarokurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-mise-mindennapokban-tanusitott-krisztusi-magatartasunkban-eri-el-celjat> [2025. 07. 15.]

<sup>61</sup> Vö. FÉLIX MARÍA AROCENA tanulmánya az alexandriai és antiochiai iskolák hagyományáról: *Misterio, celebración, vida en las tradiciones Alejandrina y Antioquena*, *Scripta Theologica* 38 (2006/3) 1071–1083.

számos tanulmány is született az apostoli levél kapcsán, sőt néhány teológiai folyóirat tematikus számot is szentelt neki, segítve az egyházi recepciót.<sup>62</sup>

A *Desiderio desideravi* apostoli levél a képzés és formálódás kapcsán fejti ki a liturgikus ünneplés kiemelkedő szerepét a húsvéti misztériumba való belépésben. A dokumentumban Ferenc pápa leszögezi, hogy nem pusztán értelmi megértésről (DD 39–41) van szó, amelyet tanulással elsajátíthatnánk, és nem is egyszerűen a rubrikák szolgai követéséről, hanem arról, hogy a liturgikus ünneplés a megtapasztaláson, találkozáson és egzisztenciális bevonódáson (DD 39; 42) keresztül vezet be Krisztus húsvéti misztériumába.<sup>63</sup> Éppen ezért a részvétel elengedhetetlen e mérhetetlen, minket meghaladó kincs (DD 25; 38; 61) befogadásához.

A húsvéti misztérium „a szentségi jelek konkrétságában”, azok ünneplésében (DD 24; lásd 42) válik jelenvalóvá az egyházban. Eszerint a misztérium olyan, az emberi értelmet meghaladó, Istentől jövő kegyelem, amelyben Isten láthatatlan kegyelme láthatóvá válik. Nem meglepő tehát, hogy a dokumentum a szentségek ünneplését összekapcsolja a misztériummal, sőt magát ezt az ünneplést misztériumnak nevezi (DD 25; 43). A szentségek „működési módjáról” beszélve Ferenc pápa kifejti, hogy Isten ígéje és a szentségek olyan megemlékezést hordoznak magukban, amelyek jelenvalóvá teszik a húsvéti misztériumot (DD 49), és a részvétel révén ahhoz a megtapasztaláshoz vezetnek,

---

<sup>62</sup> Külföldön az apostoli levél kapcsán szervezett jelentősebb konferenciák: Franciaország (Párizs, 2024. január, a konferencia előadásai kötetben jelentek meg: GILLES DROUIN [éd.]: *Former à et par la liturgie*, Paris, 2025, Les Éditions du Cerf.). Emellett jelentősebb konferenciák: Spanyolország (Madrid, 2023. október), Németország (Georgsmarienhütte, 2024. február), Amerikai Egyesült Államok (Minnesota, 2023. szeptember). Magyarországon a levél megjelenésének évében két konferencia is megrendezésre került: 2022 augusztusában *Et renovabis* címmel tartottak liturgikus napokat Pannonhalmán, majd november 19-én a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán *Az ünneplés művészete* címmel. Utóbbi konferenciának az előadásait konferenciakötetben adták ki: FEHÉRVÁRY ÖRS JÁKÓ OSB – VIDA-BARÁTH MÁRTA (szerk.): *Az ünneplés művészete*, L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024. [doi: doi.org/10.55726/SF.2024.41]

<sup>63</sup> „A liturgia élet, és nem egy megértendő gondolat. Egy beavató, illetve a gondolkodás- és viselkedésmódot átalakító tapasztalat megélését szolgálja ugyanis, és nem Istenről alkotott elképzeléseink tárházának növelését. [...] A lelki-szellemi elmélyedés más, mint a liturgia, amely »kimondottan belépés Isten misztériumába; annak engedése, hogy a misztériumhoz vitessünk és a misztériumban legyünk«.” FERENC PÁPA beszéde az olasz országos liturgikus konferencia résztvevőikhez 2017. augusztus 24-én: A liturgikus reform visszafordíthatatlan (ford. Tözsér Endre), *Praeconia* 13 (2018/1) 96–101, 99–100.

amely a Krisztussal való személyes kapcsolat alapja, és az ő megismerését jelenti (DD 19; 41).

A misztérium jelenvalóvá tételében kiemelkedő szerep jut az ünneplés művészetének (DD 49), hiszen „a liturgia művésszé vált élet”<sup>64</sup>, amiben megvalósul annak misztériumjellege. Az *ars celebrandi* segít megőrizni a liturgikus szimbólumokat, és segít növekedni az életadó megértésükben (DD 48) azáltal, hogy a teremtett világot bevonja az istendicséretbe: „a teremtett dolgok nélkülözhetetlen részei az üdvösségünket munkáló szentségi cselekvésnek” (DD 46). Az ünneplés művészetéhez, mint minden művészetéhez, ismeretek szükségesek – itt köszön vissza az apostoli levél központi témája a liturgiára – és a liturgia általi formálódás (DD 34).<sup>65</sup> A Szentatya hangsúlyozza, hogy „az ünneplés művészetének összhangban kell lennie a Lélek működésével” (DD 49) ahhoz, hogy elkerülje a szubjektivizmus és a rögtönzés, a kulturalizmus és a külsőségekre szorítókozó rubrikakövetés kísértését. További fontos megállapítása Ferenc pápának az ünneplés művészetéről, hogy „az igazi művész nem birtokolja a művészetet, hanem inkább a művészet »szállja meg«, veszi birtokba őt” (DD 50). Annyiban beszélhetünk a liturgia „minőségéről”, amennyiben az abban résztvevő emberek átadják magukat a Léleknek, és Jézus szeretetének engedve hagyják, hogy a rácsodálkozás hatalmába kerítse őket, és az Úr vágya magához vonja, birtokba vegye őket (vö. DD 6). A „birtokba vett” ember számára válik lehetségessé a részvétel, amelynek – ahogy a képzésnek is – teljessége és végső célja a Krisztushoz való hasonlóvá válás (DD 41). Ezen az úton elengedhetetlen elem a húsvéti misztériumon való elámulás (DD 25), ami nem a „»misztérium iránti érzék« füstös fogalma” (DD 25). Ferenc pápa itt világosan jelzi, hogy a misztérium nem egyfajta rejtélyes, értelmetlen valóság, amit körbe kell venni érthetetlen gesztusokkal, hanem egy minket meghaladó, Istentől

---

<sup>64</sup> ROMANO GUARDINI: *A liturgia szelleme*. i. m., 80. Itt Guardini a művészetet, a játékot és a nevelést összekapcsolja, ahogy az Ferenc pápánál is megjelenik. Ferenc pápa kifejezetten hivatkozik a *Desiderio desideravi* apostoli levélben a német teológusra. Erről és a levél többi forrásáról részletesebben: GÉRECZ IMRE: Vendégszövegek. Ferenc pápa liturgikus magisztériumának forrásai, in Fehérváry Örs Jákó OSB – Vida-Baráth Márta (szerk.): *Az ünneplés művésze*, Sapientia Füzetek 41., L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024, 113–127.

<sup>65</sup> Az előbbi főleg az ismeretek elsajátítására vonatkozik és megelőzi az ünneplést, míg utóbbi magán a liturgián történik a résztvevők hármass (testi, szellemi és lelki) bevonódása révén. Ehhez lásd: ILYÉS ZSOLT: *A Desiderio desideravi* kincsei és kihívásai. Bevezető gondolatok, in Fehérváry Örs Jákó OSB – Vida-Baráth Márta (szerk.): *Az ünneplés művésze*, Sapientia Füzetek 41., L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024, 49–58, 53.

jövő ajándék, amely meghalad bennünket, felülmúlja az ember értelmi képességeit (DD 38), ezért hitben és alázattal kell megközelíteni (DD 3). Ezt fejezi ki a levél által többször hangsúlyozott „elámulás” fontossága, ami nem más, mint Isten üdvözítő tervének szemlélése, amely „feltárult előttünk Jézus húsvéti misztériumában” (DD 25). Ezt a feltárult misztériumot szemléljük a liturgia gesztusaiban és szavaiban egyaránt: „Íme, hitünk szent titka” (misztériuma) – mondja a pap az átváltoztatás után.<sup>66</sup>

Ferenc pápa az apostoli levelében is határozottan elutasítja a szubjektivizmus és a gnoszticizmus (DD 19) félrevezető értelmezését a misztériummal kapcsolatban, mivel ezek nem veszik figyelembe a kegyelem erejét, és egyéni utat javasolnak, miközben a misztériumot – ahogy fentebb láttuk – nem lehet egyéni erőből, csupán az emberi értelemre vagy érzelmi élményekre hagyatkozva megérteni, befogadni. Ugyanígy nem elegendő (bár fontos) pusztán a bensőségességre buzdítás és a minőség javítása sem (DD 24). Ehelyett Isten kezdeményezésének és meghívásának elfogadása az ember helyes válasza és „igazi aszkézise” (DD 6).

A liturgikus ünneplés az, ami „megtisztít azáltal, hogy a hittel elfogadott üdvösség ajándékának ingyenességét hirdeti” (DD 20), és „lehetővé teszi számunkra, hogy itt, a földön a misztériumok ünneplésében lássuk Istent” (DD 43). Nem az emberi értelem, hanem Isten Lelke az, aki tökéletesíti a tudást (DD 39) és átalakítja az életet, hogy a hívő krisztusivá válhasson (DD 21). Mindez a megtestesülés útján (DD 19) történik, amely az ünnepelt misztériumban, a liturgiában válik jelenvalóvá. A liturgikus év a misztérium különféle dimenzióit helyezve előtérbe lehetőséget ad a növekedésre Krisztus misztériumának megismerésében és átélésében (DD 64).

## 5. BEFEJEZÉS

Ebben a tanulmányban áttekintettük Ferenc pápa írott és szóbeli tanítását figyelmünket a misztérium fogalmára irányítva. Külön is kitértünk a *Desiderio*

---

<sup>66</sup> A húsvéti misztérium kiemelkedő ünneplésében, a szent három nap liturgiájában és a húsvéti időszakban többször is megjelenik a könyörgésekben a misztérium vagy a szent misztérium kifejezése (pl. a nagycsütörtöki kollektában: „Kérünk, segíts, hogy ebből a nagy misztériumból a szeretet és az élet teljességét méríthessük”; a húsvéti vigília felajánló könyörgésében: „Kérünk, Urunk, Istenünk, fogadd el néped könyörgését és bemutatott adományait, hogy a húsvéti misztériumokba beavatva gyógyulást nyerjünk, és eljussunk az örök életre”).

*desideravi* liturgikus dokumentumra, hiszen a misztérium elsősorban a liturgiában válik kézzelfoghatóvá az ember számára. Az alábbiakban néhány olyan megállapítást teszünk az elemzett szövegek alapján, amelyek továbbgondolásra érdemesnek látszanak és amelyek közvetlen hatást gyakorolhatnak a misztérium ünneplésének megélésére és a róla való elmélkedésre, miközben Ferenc pápa lelkipásztori stílusának markáns jegyeit hordozzák magukon:

- A misztérium központi jelentőségű az Istennel való kapcsolatban, aki „a megtestesülés módszerét” választotta arra, hogy az embert megszólítsa és üdvözítő kegyelmébe bevonja. Éppen ezért a liturgiában megjelenő misztériumot elsősorban nem értelmileg kell megérteni, hanem az elámulás magatartásával alázatosan fogadni, hagyni, hogy Isten vágya vonzzon és megérintsen minket.
- Az üdvösségtörténet titkai, különösen is a húsvéti misztérium, a szentségi jelek konkrétságában, a teremtet világot felhasználva jutnak el hozzánk, vagyis nem elvont igazságokról beszélünk, hanem ünnepeket, megtapasztalható, átélhető, „itt és most” jelenvalóvá váló eseményről.
- A liturgiát nem mi „alkotjuk”, hanem mindenekelőtt ajándékba kapjuk Istentől, ezért a befogadásához mindenekelőtt a kicsinyek lelkülete és a Lélekre figyelő csend szükséges.
- A liturgia szélsőséges, a misztériumot kiüresítő felfogásaival szemben az ünneplés művészete a válasz, amely a bevonódást, a valóságos, gyümölcsöző részvételt teszi lehetővé. Így a misztérium ünneplése egzisztenciális erővel bíró esemény lesz, a krisztusivá formálódás forrásává válik, amennyiben megvalósul a liturgiára és a liturgia általi formálódás Isten egész népében.
- A keresztény misztérium tehát olyan valóság, amely az élet értelméhez és forrásához tartozik: meghívás az isteni életben való részesedésre, amelyet az egyház közvetít, s amelybe a hit révén léphetünk be.

BIBLIOGRÁFIA

*Ferenc pápa írásai*

- FERENC PÁPA: *Amoris laetitia* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és a diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek, a keresztény házastársaknak és a világi híveknek a családban megélt szeretetről, Pápai Megnyilatkozások 52., Szent István Társulat, Budapest, 2016.
- FERENC PÁPA: *Desiderio desideravi* kezdetű apostoli levele a püspököknek, papoknak, diakónusoknak, a megszentelt személyeknek és a világi hívőknek Isten népének liturgikus képzéséről. Melléklet: Ferenc pápa *Traditionis custodes* kezdetű *motu proprio*ja és annak kísérőlevele, Pápai Megnyilatkozások 60., Szent István Társulat, Budapest, 2023.
- FERENC PÁPA: *Dilexit nos* kezdetű enciklikája Jézus Krisztus szívének emberi és isteni szeretetéről, Pápai Megnyilatkozások 67., Szent István Társulat, Budapest, 2025.
- FERENC PÁPA: *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek és a világi híveknek az evangélium hirdetéséről a mai világban, Pápai Megnyilatkozások 49., Szent István Társulat, Budapest, 2014.
- FERENC PÁPA: *Exhortación apostólica postsinodal Querida Amazonia al pueblo de Dios y a todas las personas de buena voluntad*, 2020. [online] [https://www.vatican.va/content/francesco/es/apost\\_exhortations/documents/pa-pa-francesco\\_esortazione-ap\\_20200202\\_querida-amazonia.html](https://www.vatican.va/content/francesco/es/apost_exhortations/documents/pa-pa-francesco_esortazione-ap_20200202_querida-amazonia.html) [2025. 10. 20.]
- FERENC PÁPA: *Gaudete et exsultate* kezdetű apostoli buzdítása az életszentségre szóló meghívásról a mai világban, Pápai Megnyilatkozások 53., Szent István Társulat, Budapest, 2018.
- FERENC PÁPA: *Laudato si'* kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról, Pápai Megnyilatkozások 51., Szent István Társulat, Budapest, 2015.
- FERENC PÁPA: *Sublimitas et miseria hominis* kezdetű apostoli levele Blaise Pascal születésének négy századik évfordulóján, Pápai megnyilatkozások 61., Szent István Társulat, Budapest, 2023.

*Ferenc pápa beszédei*

*Audiencia a los participantes en la Asamblea Plenaria del Dicasterio para el Culto Divino y la Disciplinas de los Sacramentos*, 08. 02. 2024. [online] [https://press.vatican.va/content/salastampa/es/bollettino/pubblico/2024/02/08/080224c.html?utm\\_source=chatgpt.com](https://press.vatican.va/content/salastampa/es/bollettino/pubblico/2024/02/08/080224c.html?utm_source=chatgpt.com) [2025. 07. 14.]

*Discurso del Santo Padre Francisco a la Asociación italiana de profesores y cultores de la liturgia*, 2022. 09. 01. [online] <https://www.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2022/september/documents/20220901-cultori-liturgia.html> [2025. 07. 15.].

*Discurso del Santo Padre Francisco a los participantes en el curso „Vivir en plenitud la acción litúrgica”*, 2023. 01. 20. [online] <https://www.vatican.va/content/francesco/es/speeches/2023/january/documents/20230120-vivere-pienezza-azione-liturgica.html> [2025. 07. 15.]

FERENC PÁPA beszéde az olasz országos liturgikus konferencia résztvevőihez 2017. augusztus 24-én: A liturgikus reform visszafordíthatatlan, *Praecognia* 13 (2018/1) 96–101.

*Ferenc pápa beszéde a ministránsokhoz*, 2024. 07. 30. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ministransokhoz-osszatok-meg-jezust-masokkal> [2025. 07. 15.]

*Ferenc pápa beszéde a Római Kúria tagjai előtt*, 2014. 12. 23. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-beszede-romai-kuria-tagjaihoz-karacsony-alkalmabol> [2025. 07. 15.]

*Ferenc pápa beszéde az elvándorlók világnapján*, 2024. 09. 29. [online] <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2024-10/papa-uzenet-elvandorlok-menekultek-vilagnap-isten-vandorol-nep.html> [2025. 07. 15.]

*Ferenc pápa beszéde papszentelésre*, 2024. 02. 26. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/a-papa-romai-egyhazmegye-papszenteles-elott-allo-diakonusaihoz-lelkipasztori-etel-nem-kezikonyv> [2025. 07. 15.]

*Ferenc pápa beszéde: Élő liturgia az élő egyházért*, 2017. 08. 25. [online] <https://romkat.ro/2017/08/25/10099/> [2025. 07. 15.]

*Ferenc pápa beszélgetése a Pápai Liturgikus Intézet tanáraival és diákjaival* (2022. 05. 07.) in KASPER MARIUS KAPRON: Magisterio del Papa Francisco sobre la liturgia, *Medellín* 188 (2024) 77–112.

*Ferenc pápa katekézise a családról*, 2015. 01. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-apak-es-tarsadalom-arvan-hagyjak-gyermekeket-videoval> [2025. 07. 14.]

- Ferenc pápa katekézise a Galata-levélről*, 2021. 09. 08. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-forradalmi-ujdon-sag-hogy-egyenlok-vagyunk-krisztusban> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a Galata-levélről*, 2021. 09. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-kegyelmebol-isten-ingyenes-szeretetebol-nyertunk-megigazulast> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a hitvallásról*, 2013. 10. 23. [online] <https://www.magyarkurir.hu/kitekinto/maria-hit-es-szeretet-mintakepe-az-egyhaz-szamarara> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a karácsonyról*, 2020. 12. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-adja-meg-nekunk-az-ur-csodalkozas-kegyelmet> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a karácsonyról*, 2023. 12. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-vasarlas-laz-ne-terelje-el-figyelmunket-lenyegrol> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a keresztny reményről*, 2017. 04. 19. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-legkoparabb-ko-vek-kozul-hajtatja-ki-legszebb-viragait> [2025. 07. 14.]
- Ferenc pápa katekézise a keresztny reményről*, 2017. 09. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ha-hibazol-kelj-fel-nincs-emberibb-mint-hibakat-elkovetni> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a keresztny reményről*, 2017. 10. 18. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-amikor-meghalunk-jezussal-talalkozunk-aki-kezen-fog-minket> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a keresztségről*, 2018. 04. 11. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-unnepeld-meg-ujjaszulesesnapodat-is> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a keresztségről*, 2018. 05. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uj-emberre-szulettunk-es-reszedtunk-krisztus-papsagaban> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 02. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-semmi-sem-olthatja-ki-isten-irantad-erzett-szenvedelyes-szeretetet> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 02. 27. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-szentsegenek-tukrozodnie-kell-tetteinkben-eletunkben> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 04. 10. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-ha-be-akarod-csapni-magadat-mondd-csak-hogy-nincs-bunod> [2025. 07. 15.]

- Ferenc pápa katekézise a Miatyánkról*, 2019. 05. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-hogy-imadkozni-tudjunk-egyugyuve-kell-valnunk> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a nagyböjtről*, 2014. 03. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-nagybojt-megterez-idoszaka-videoval> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2016. 03. 23. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-valoban-felal-do-ertunk-mindent> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2015. 04. 01. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-szent-harom-nap-soran-lepjunk-be-krisztus-misztariumaba> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2018. 03. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-engedjuk-hogy-jezus-hu-sveti-misztariuma-iden-is-uj-eletet-adjon-nekunk> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szent három napról*, 2021. 03. 31. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-jezusnak-koszonhetoen-senki-sincs-tobbe-egyedul-halal-soterjeben> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 11. 08. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-emeljuk-fel-szivunket-ne-telefonjainkat> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 11. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-misen-belepunk-golgota-esemeneibe-es-nem-szinielodasra-megyunk> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2017. 12. 20. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ne-kessunk-el-szentmiserol-in-kabb-elobb-erkezzunk> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2018. 01. 03. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ne-masokat-hanem-sajat-buncinket-valljuk-meg> [2025. 07. 14.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2018. 03. 07. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-megvaltas-ingyenes> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentmiséről*, 2018. 04. 04. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-mise-mindennapokban-tanositott-krisztusi-magatartasunkban-eri-el-celjat> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise a szentségekről*, 2014. 02. 26. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-ne-feljunk-papot-hivni-betegekhez-videoval> [2025. 07. 15.]

- Ferenc pápa katekézise a szentségekről*, 2014. 04. 02. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/a-hazassag-velunk-valo-isten-szeretete-nek-ikonja-ferenc-papa-katekezise> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az egyházzal*, 2014. 08. 27. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/-keresztények-megosztottsaga-az-egyik-legsulyosabb-bun-ferenc-papa-katekezise> [2025. 07. 14.]
- Ferenc pápa katekézise az egyházzal*, 2014. 10. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-egyhaz-krisztus-teste-videoval> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az egyházzal*, 2014. 10. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-egyhaz-mi-vagyunk-mindnyajan> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az evangelizációról*, 2023. 04. 19. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-keszen-kell-lennunk-eletunket-adni-istenert-es-testvereinkert> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az evangelizációról*, 2023. 10. 18. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-josagunkon-keresztul-jesus-josagat-tapasztaljak-meg-az-emberek> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2020. 05. 13. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-az-imaban-mindent-elmeselhetunk-istennek> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2020. 11. 25. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-az-egyhaz-nem-piac-es-nem-politikai-part-hanem-lelekbol-szuletik> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 02. 03. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-keresztény-eletunk-liturgikus-imabol-forrasozik> [2025. 07. 14.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 02. 10. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-mentegesd-tobbieket-legy-meger-to-egyutterzo-gyenged-mint-jesus> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 03. 03. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-jesus-altal-isten-bevont-bennunket-szentharomsag-eletebe> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 03. 17. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-lelek-nelkul-nincs-orom-sem-szeretet-csak-szomorúság-es-megszokás> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 04. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-keresztény-ember-számára-az-elmelkedés-találkozás-jézussal> [2025. 07. 15.]

- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 04. 28. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-kereszteny-ember-szamara-az-elmelkedes-talalkozas-jezussal> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az imádságról*, 2021. 05. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-katekezise-keresztenyek-nem-allitjak-szembe-szemlelodest-es-cselekvest> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2015. 12. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-az-irgalmassag-hozzajarulhat-egy-embersegesebb-vilag-epitesehez> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2015. 12. 16. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uram-segits-hogy-kitarjam-szivem-kapujat> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2016. 09. 07. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-isten-stilusa-nem-az-itelkezes-hanem-az-irgalom> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise az irgalmasságról*, 2016. 10. 22. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-turelmesen-hallgasuk-meg-es-ne-torkoljuk-le-egymast> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise: „A Lélek vezeti Isten népét Jézushoz”*, 2024. 10. 09. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-az-egyseget-leleekben-egyutt-jarva-erjuk-el> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise: Jézus Krisztus a mi reménységünk*, 2025. 01. 29. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-szent-jozsef-hez-hasonloan-valtsuk-tettek-re-az-iget> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise: Jézus Krisztus a mi reménységünk*, 2025. 02. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-maria-peldaja-tanitson-meg-hinni-remelni-es-masokhoz-fordulni> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa katekézise: Jézus Krisztus a mi reménységünk*, 2025. 02. 26. [online] <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-legyunk-kepek-kiszimatolni-isten-jelenletet-kicsinysegben> [2025. 07. 15.]
- Ferenc pápa nagybőjtj katekézise*, 2014. 03. 05. [online] <https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-nagybojt-megteres-idoszaka--videoval> [2025. 07. 14.]
- Misas matutinas en la capilla de la Domus Sanctae Marthae: El misterio no busca publicidad*, 2013. 12. 20. [online] [https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco\\_20131220\\_misterio-publicidad.html](https://www.vatican.va/content/francesco/es/cotidie/2013/documents/papa-francesco_20131220_misterio-publicidad.html) [2025. 07. 15.]

*Más egyházi megnyilatkozások, kiadványok*

A II. Vatikáni Egyetemes Szent Zsinat határozata szerint megújított VI. Pál pápa tekintélyével kihirdetett, II. János Pál pápa által felülvizsgált, kibővített Római Misekönyv. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia megbízásából a harmadik, hivatalos, bővített vatikáni kiadás alapján készült fordítás, Szent István Társulat, Budapest, 2022.

A Katolikus Egyház Katekizmusa, Szent István Kézikönyvek 6., Szent István Társulat, Budapest, 2002.

JÁNOS PÁL PÁPA, II.: *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakonusoknak, a szerzeteseknek és minden hívőnek, az Eucharisztia és az Egyház kapcsolatáról, Pápai Megnyilatkozások 37., Szent István Társulat, Budapest, 2003.

Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002.

PÁL PÁPA, VI.: *Mysterium fidei* kezdetű enciklikája az Oltáriszentségről in Diósi István (szerk.): *Pápai megnyilatkozások az Eucharisziáról. Pápai dokumentumok 1264–2007*, Szent István Társulat, Budapest, 2019, 107–131.

*Teológiai folyóiratok és könyvek*

AROCENA, FELIX MARÍA: Jean Corbon: La liturgie de source. Una clave hermenéutica para el catecismo de la Iglesia católica, *Scripta Theologica* 35 (2003/2) 527–546. [doi: doi.org/10.15581/006.35.13009]

AROCENA, FÉLIX MARÍA: Misterio, celebración, vida en las tradiciones Alejandrina y Antioquena, *Scripta Theologica* 38 (2006/3) 1071–1083. [doi: doi.org/10.15581/006.38.11244]

BÉKÉS GELLÉRT: A krisztusi misztérium liturgikus ünneplése, *Vigilia* 59 (1994/1) 27–32.

BLOCK, HEINRICH: L'eucharistie fait-elle toujours l'église?, *La Maison-Dieu* 223 (2000/3) 73–92.

BOULNOIS, MARIE-ODILE: L'eucharistie, mystère d'union chez Cyrille d'Alexandrie: les modèles d'union trinitaire et christologique, *Revue des Sciences Religieuses* 74 (2000/2) 147–172. [doi: doi.org/10.3406/rscir.2000.3528]

BRUGUÉS, JEAN-LUIS: L'eucharistie et l'urgence du mystère, *Nouvelle Revue Théologique* 130 (2008/1) 3–25. [doi: doi.org/10.3917/nrt.301.0003]

BRULIN, MONIQUE: Célébration et adoration eucharistiques. Etude de leurs rapports, *La Maison-Dieu* 225 (2001/1) 189–206.

- CANCERAN, DELFO CORTINA: A critical reading of Lumen Gentium, *Asian Horizons* 9 (2015/3) 467–483.
- CIPRIANO VAGAGGINI: Observations on the Catholic-Lutheran Joint Commission's Document on the Eucharist, *Information Service* 39 (1979/1–2) 36–40.
- CODINA, VÍCTOR: Eucaristía y Reino de Dios, *Theologica Xaveriana* 56 (2006/157) 45–57.
- CSANÁD BÉLA: Misztérium és liturgia, *Vigilia* 40 (1975/11) 734–740.
- DANNEELS, GODFRIED: Az Eucharisztia. Hitünk misztériuma, ajándék, amely-lyel Krisztus megajándékozta egyházát, *Vigilia* 70 (2005/4) 292–296. (ford. Jelenits István)
- DOLHAI LAJOS: Az eucharisztikus kenyér szimbolizmusa, *Studia Theologica Transsylvaniensia* 24 (2021/1) 111–127.
- DROUIN, GILLES (éd.): *Former à et par la liturgie*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2025.
- DYK, STANISŁAW: Znaczenie terminu „misterium” w refleksji teologiczno-liturgicznej, *Roczniki liturgiczne* 1 (56) 2009, 69–85.
- ELIADE, MIRCEA: *A szent és a profán. A vallási lényegről*, Európa, Budapest, 1996.
- FARAGÓ ISTVÁN: Nonverbális kommunikáció a liturgiában, *Studia Theologica Transsylvaniensia* 25 (2022) 162–176. [doi: doi.org/10.52258/STTHTR.2022.08]
- FEHÉRVÁRY ÖRS JÁKÓ – VIDA-BARÁTH MÁRTA (szerk.): *Az ünneplés művészete*, Sapientia Füzetek 41., L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024. [doi: doi.org/10.55726/SF.2024.41]
- FRAIGNEAU-JULIEN, BERNARD: Le mystère de l'Eucharistie et l'incorporation au Christ selon M. J. Scheeben, *Revue des Sciences Religieuses* 31 (1957/3) 249–274.
- GÉRECEZ IMRE: Vendégszövegek. Ferenc pápa liturgikus magisztériumának forrásai, in Fehérváry Örs Jákó OSB – Vida-Baráth Márta (szerk.): *Az ünneplés művészete*, Sapientia Füzetek 41., L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024, 113–127. [doi: doi.org/10.55726/SF.2024.41.113]
- GONZÁLEZ, TEÓDULO QUINTERO: Eucaristía, jubileo y comunión. „El misterio en su plenitud ilumina lo que precede”. *Theologica Xaveriana* 133 (2000) 99–106.
- GUARDINI, ROMANO: *A liturgia szelleme*, Korda, Budapest, 1940.
- GUARDINI, ROMANO: *Liturgy and Liturgical Formation*, Liturgy Training Publications, Chicago, 2022. (ford. Jan Bentz)

- GUARDINI, ROMANO: *Welt und Person. Versuche zur christlichen Lehre vom Menschen*, Matthias Grünewald (F. Schöningh), Mainz, 1988.
- HENNEVELD, PETER J.: *Visualizing the Paschal Mystery. The Feast of Orthodoxy as a Locus of a Liturgical Theology of Icons*, Washington, 2019.
- ILYÉS ZSOLT: A *Desiderio desideravi* kincsei és kihívásai. Bevezető gondolatok, in Fehérváry Örs Jákó OSB – Vida-Baráth Márta (szerk.): *Az ünneplés művészete*, Sapientia Füzetek 41, L'Harmattan – Sapientia Főiskola, Budapest, 2024, 49–58. [doi: doi.org/10.55726/SF.2024.41.49]
- KAPRONI, KASPER MARIUSZ: Magisterio del Papa Francisco sobre la liturgia, *Medellín* 188 (2024) 77–112.
- KRUPPA TAMÁS: A megtestesülés misztériuma, *Vigilia* 71 (2006/12) 882–889.
- LUBAC, HENRI DE: *Méditation sur l'Église*, Aubier, Paris, 1953.
- MIKLÓSHÁZY ATTILA: A keresztény liturgia története, *Praeconia* 17 (2022/28) 83–90.
- MOSOLYGÓ PÉTER: Az epiklézis első lelőhelyei, *Studia Wesprimiensia* 12 (2010/1–2) 59–68.
- MUÑOZ, FLORENTINO: Contemplación del Misterio de la Eucaristía, *Cuariensia* 1 (2006/1) 67–117.
- NEBEL, JOHANNES: Liturgikus paradigmaváltás az actio-tól a celebratio-ig, *Praeconia* 8 (2013/2) 42–59.
- NEDELEA, JEAN: An overview of Karl Rahner's Ecclesiology, *International Journal of Orthodox Theology* 8 (2017/3) 142–179. [urn:nbn:de:0276-2017-3062]
- OTTO, RUDOLF: *A szent. Az isteni eszméjében rejlő irracionális és viszonya a racionálishoz*, Osiris, Budapest, 1997.
- OUELLET, MARC: Trinität und Eucharistie – Mysterium des Bundes, *Communio* 29 (2000/2) 120–138. [doi: doi.org/10.57975/ikaz.v29i2.92300]
- PORTILLO, ESCOBAR – ALBERTO, DANIEL: La actio litúrgica como expresión del Misterio cristiano, *Teología y catequesis* 138 (2017) 71–93.
- RAHNER, KARL: The Concept of Mystery in Catholic Theology, *Theological Investigations* 4., Helicon, Baltimore, 1966.
- ZIZIOULAS, JOHN D.: *The One and the Many. Studies on God, Man, the Church, and the World Today*, Sebastian Press, Los Angeles, 2010.